

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління
Кафедра міжнародної економіки

УДК 330.322:338.48

«До захисту в ЕК»

«До захисту допущено»

Директор інституту

Завідувач кафедри

_____ Олег ШЕРЕМЕТ

_____ Світлана ГУТКЕВИЧ

«___» _____ 2022 р.

«___» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА

за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка»
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
на тему: «Пріоритети розвитку економіки України»

Виконав

здобувач 4 курсу, групи МЕ 4-6

Демиденко Владислав Станіславович

Керівник к.е.н., доц. _____

Кобилянська Людмила Миколаївна

Рецензент _____

Я, як здобувач(ка) Національного університету харчових технологій, розумію і підтримую політику університету з академічної доброчесності. Я не надавав(-ла) і не одержував(-ла) незарплатованої допомоги під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач _____

Київ – 2022 р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут економіки і управління

Кафедра міжнародної економіки

Кафедра міжнародної економіки
Освітній ступінь - бакалавр
Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Демиденка Владислава Станіславовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи
«Пріоритети розвитку економіки України»

керівник роботи
Кобилянська Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Тема затверджена наказом по інституту « 80-кв » від 31.01.2022 року

2. Строк подання здобувачем освіти роботи 13.06.2022

3. Інформаційна база
нормативно - правові акти, навчальні підручники, навчальні посібники, монографії,
наукові статті, дані Державної служби статистики України, електронні ресурси.

4. Зміст основних положень роботи

В розділі 1 розкрито теоретичне обґрунтування пріоритетів розвитку економіки України.

В розділі 2 розкрито основні напрями активізації пріоритетів розвитку економіки України.

5. Дата видачі завдання 01.09.2021

6. Календарний план виконання дипломної роботи

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБОТИ

Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
Підготовка I-го розділу	24.02.2022	виконано
Підготовка II-го розділу	18.04.2022	виконано
Завершення написання роботи	27-29.04.2022	виконано
Передзахист кваліфікаційних робіт	16-17.05.2022	виконано
Здача готової роботи	13.06.2022	виконано

Здобувач _____ / Демиденко В.С. _____ /
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник _____ / Кобилянська Л.М. _____ /
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи бакалавра на тему:

«Пріоритети розвитку економіки України»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку використаних джерел. Робота містить 2 таблиці, 5 рисунків, кількість використаних джерел – 52.

Ключові слова: пріоритети розвитку, аграрний комплекс, сільське господарство, ефективність, державне регулювання, активізація, інвестиції, міжнародний досвід, міжнародна торгівля, галузі економіки, стратегія розвитку, напрями активізації.

Мета і завдання роботи. Метою бакалаврської роботи є виокремлення пріоритетних галузей української економіки та аналіз шляхів активізації їх розвитку.

Основні завдання кваліфікаційної роботи:

- надано теоретичні основи пріоритетних напрямків розвитку економіки України;
- визначено особливості розвитку сільськогосподарської галузі України
- охарактеризовано сутність проблем розвитку сільськогосподарської галузі України;
- проаналізовано напрями поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України;
- розглянуто державне регулювання галузі сільського господарства
- визначено шляхи активізації пріоритетів розвитку економіки України.

Предметом роботи є пріоритети розвитку економіки України.

Об'єкт роботи – галузь сільського господарства України, як пріоритет розвитку економіки..

Методи аналізу. Для виконання роботи і досягнення поставленої мети застосовувались такі методи аналізу: економічний метод аналізу, монографічний, статистичний (табличний, графічний), порівняльний.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	7
1.1 Характеристика пріоритетних напрямів розвитку економіки України.....	7
1.2 Особливості пріоритетів розвитку економіки України.....	13
1.3 Проблеми пріоритетів розвитку економіки України.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	29
2.1 Аналіз напрямів поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України.....	29
2.2 Державне регулювання галузі сільського господарства економіки України.....	34
2.3 Шляхи активізації пріоритетів розвитку економіки України.....	40
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. Важко уявити більш актуальну нині тему, ніж економічна стабілізація, відтворення та розвиток економіки України. Серед пріоритетів розвитку вітчизняної економіки – залучення інвестицій, модернізація виробництва; освоєння та впровадження інноваційних технологій і стратегій; створення конкурентоздатних високотехнологічних галузей промисловості; імпортозаміщення; розвиток паливно-енергетичного комплексу.

Важливим стратегічним напрямом залишається розвиток аграрно-промислового комплексу, зокрема, сільськогосподарської галузі. Саме сільське господарство виконує низку суттєвих, базових функцій. Перш за все, забезпечує населення продуктами харчування високої якості та в достатній кількості, тим самим гарантуючи продовольчу безпеку, а також дозволяє належним чином розкрити трудовий та інтелектуальний потенціал населення, безпосередньо впливаючи на рівень життя.

Сільське господарство залишається важливою складовою економіки України, адже підприємства галузі є роботодавцями для громадян, платниками податків та активними як споживачами, так і виробниками продукції та послуг. До того ж, продукція підприємств сільськогосподарської галузі є сировиною для решти переробних галузей української економіки.

Окремої уваги потребує така форма діяльності сільськогосподарських підприємств як міжнародна торгівля. Адже, будучи досить стабільною галуззю економіки, сільське господарство забезпечувало надходження іноземної валюти до економіки країни навіть в кризові роки.

Зважаючи на те, що серед основних статей експорту України залишається продукція сільського господарства, його пріоритетний розвиток значно прискорить та поліпшить розвиток інших галузей економіки; поглибить міжнародне співробітництво; прискорить впровадження та використання новітніх технологій.

Потрібно зазначити, що потенціал сільського господарства у

задоволенні потреб споживачів такої аграрної країни, як Україна, значно перевищує потреби внутрішнього ринку, тому вітчизняний аграрний сектор залишається не лише гарантом української продовольчої безпеки, а й дозволяє нашій країні зробити вагомий внесок у подолання проблеми нестачі продовольства у світовому масштабі.

Зважаючи на означені причини та такі фактори, як значна площа придатних для оброблення, орних земель, сприятливі кліматичні умови, вікові традиції ведення сільського господарства, що склались в Україні, розвиток саме сільського господарства є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки України.

Метою дипломної роботи є виокремлення пріоритетних галузей української економіки та аналіз шляхів активізації їх розвитку.

Для досягнення мети були вирішенні такі **завдання**:

- надано теоретичні основи пріоритетних напрямків розвитку економіки України;
- визначено особливості розвитку сільськогосподарської галузі України
- охарактеризовано сутність проблем розвитку сільськогосподарської галузі України;
- проаналізовано напрями поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України;
- розглянуто державне регулювання галузі сільського господарства
- визначено шляхи активізації пріоритетів розвитку економіки України.

Об'єктом дипломної роботи є галузь сільського господарства України, як пріоритет розвитку економіки.

Предметом дипломної роботи є пріоритети розвитку економіки України.

Для виконання роботи і досягнення поставленої мети застосовувались такі **методи аналізу**: економічний метод аналізу, монографічний, статистичний (табличний, графічний), порівняльний.

Інформаційна база дипломної роботи: законодавчо-нормативна база

України; підручники, навчальні посібники, наукові статті, монографії; електронні статистичні та інформаційні ресурси міжнародних організацій та українських міністерств, відомств.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг сторінок - 55, таблиць - 2, рисунків - 5 та 52 використаних джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1 Характеристика пріоритетних напрямів розвитку економіки України

Словник Української мови в 11-ти томах [44, с. 108] визначає «пріоритет», як переважне, провідне значення кого-, чого-небудь; перевага над кимсь, чимсь. Таким чином, «пріоритети розвитку» можна охарактеризувати як ті напрями, що мають переважне значення.

Кабінетом Міністрів України в Національній економічній стратегії на період до 2030 року було виокремлено як пріоритетні такі напрями розвитку: підтримка фінансового сектору, цифрова економіка, надра, освіта:

- розвиток фінансового сектору (фондовий ринок, ринок страхування, пенсійна реформа);
- зменшення регуляторного навантаження на бізнес;
- розвиток інфраструктури в сільськогосподарському секторі (зрощення, логістика, цифровізація);
- значне зростання обсягів та видобутку власних корисних копалин;
- сприятливий податковий та правовий режим для IT і R&D компаній;
- посилення торгівельної дипломатії, просування українських брендів;
- якість життя, створення економічного підґрунтя для розвитку освіти, медицини, культури та соціальних послуг [35].

Означені напрями розвитку української економіки є дійсно надважливими для подальшого розкриття потенціалу наявних матеріальних, інтелектуальних та земельних ресурсів, кожен з наведених пріоритетів є важливим завданням задля досягнення економічного зростання.

Однак, одним з найважливіших пріоритетів розвитку вітчизняної

економіки був і залишається аграрно-промисловий комплекс. АПК є надважливим сектором української економіки з низки причин. По-перше: аграрно-промисловий комплекс створює 9% (2019 р.) вітчизняного ВВП; по-друге в аграрному секторі економіки зайнято 18% (2019 р.) працюючих громадян; по-третє: 6% (2019 р.) загальних податків сплачено саме агросектором [29].

Ще одним безперечним аргументом на захист питання пріоритетності розвитку аграрного сектору та однієї з його галузей – сільського господарства є існування таких нормативно-правових актів як: Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» та Закон України «Про фермерське господарство».

В наукових працях агропромисловий комплекс (АПК) визначений так: це складова національного господарства, що виступає єдиною цілісною виробничо-економічною системою, яка об'єднує низку сільськогосподарських, промислових, науково-виробничих і навчальних галузей, спрямованих на одержання, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. За своїм складом та структурою він відрізняється від інших міжгалузевих комплексів і визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, продовольчу безпеку та забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною. Для АПК головним засобом виробництва є земля, на якій вирощується сільськогосподарська продукція та сировина для виробничого та невиробничого споживання [50, с. 148].

Сучасна українська електронна енциклопедія у статті за авторством О. В. Крисального визначає агропромисловий комплекс як сукупність галузей народного господарства, що, функціонуючи у тісному взаємозв'язку, здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її промислову переробку та реалізацію споживачеві. [29]

У правовому полі АПК визначається як складна біоекономічна система, яка є формою інтеграції сільського господарства і споріднених з ним галузей,

які займаються матеріально-технічним постачанням, заготівлею сільськогосподарської продукції, її переробкою, зберіганням та доведенням до споживача [5, с. 9].

Законом України "Про державну підтримку сільського господарства України" агропромисловий комплекс визначено як "сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення" [11].

Агропромисловий комплекс України має складну структуру. Кожна з галузей АПК виконує свою роль у процесах відтворення економіки, але основою є сільськогосподарське виробництво.

АПК складається з таких сфер: аграрно-сировинна, ресурсна, переробна, виробнича та соціальна інфраструктура. Ці сфери, в свою чергу, поділяються на такі галузі (табл. 1.1)

Складові галузі аграрно-промислового комплексу

Таблиця 1.1

Сфера	Аграрно-сировинна	Ресурсна	Переробна	Виробнича та соціальна інфраструктура
Складові галузі	Сільське та лісове господарство	Галузі, які забезпечують АПК засобами виробництва, включаючи будівництво, ремонтні та меліоративні роботи	Галузі, що займаються заготівлею, переробкою, реалізацією сільськогосподарської продукції	Галузі, які забезпечують загальні умови соціально-виробничого розвитку, шляхово-транспортне господарство, підготовка кадрів, житлові та культурно-побутові об'єкти, кредитні установи, страхові компанії тощо

Джерело: [2]

Найбільшого розповсюдження набула трьохфакторна модель структури агропромислового комплексу України: 1) сільське господарство; 2) галузі, що виробляють засоби виробництва та обслуговують АПК, 3) галузі зі

збереження, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції [2; 4].

Отже, в більшості випадків науковці сходяться на тому, що АПК – комплексна система, що складається з власне сільського господарства, галузей, що спрямовані на збереження, транспортування та реалізацію готової продукції та галузей, що зайняті обслуговуванням та виробленням матеріально-технічного забезпечення для сільського господарства. Ці галузі існують у тісній співпраці між собою. Фундаментальними функціями АПК є задоволення потреб споживачів, поліпшення соціальних умов працюючих та зменшення витрат на переробку продукції.

Сільське господарство, будучи однією з найдавніших сфер діяльності людини, не втратило своєї актуальності, і нині є однією з найважливіших галузей АПК, адже воно відіграє значну роль в укріпленні економіки, рості рівня життя громадян та вирішенні соціально-економічних проблем.

Науковці визначають сільське господарство як «комплекс технологічно і організаційно взаємопов'язаних галузей, які у своїй сукупності утворюють збалансовану, інтегровану і структурно завершену систему, функціонально-компонентна структура якої підпорядкована стабільному нарощуванню продовольчої продукції землеробства і тваринництва» [36].

Структурно сільське господарство включає категорії "рослинництво" та "тваринництво".

Державна служба статистики України економічну інформацію презентує блоком "сільське, лісове та рибне господарство" з розбивкою по підгрупах: "сільське господарство", "лісове господарство та мисливство" та "рибне господарство" [29]. А за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) до секції А віднесено розділи: "сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг", "лісове господарство та лісозаготівлі" та "рибне господарство".

Доцільно також навести законодавчо закріплене тлумачення поняття "сільськогосподарське підприємство". У Законі України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001—2004 років" [34] визначено:

"сільськогосподарське підприємство (включаючи селянське (фермерське), рибальське та рибницьке господарства) — юридична особа, основним видом діяльності якої є вирощування та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки".

Сільське господарство окрім власне вироблення продукції, створює продовольчу безпеку, сприяє запобіганню ризиків та наслідків, що можуть бути викликані форс-мажорними або критичними ситуаціями та подіями (можлива нестача продовольства), сприяє підтримці життя сільського населення та збереженню основного виробничого фонду сільського господарства – землі.

Виокремлюють такі функції сільського господарства:

- економічна: економічна діяльність в аграрному секторі та галузях, що використовують сільськогосподарську сировину, метою якої є виробництво товарів та послуг;
- соціальна: забезпечення продовольчої безпеки; підтримка життєдіяльності сільських територій; розвиток культури, збереження культурних цінностей, звичаїв, традицій;
- екологічна: збереження сільськогосподарських ландшафтів та біорізноманіття.

Саме ці функції роблять сільське господарство настільки важливим сектором діяльності як для економіки країни, так і для забезпечення основних потреб людини, а також збереження екологічної складової навколишнього середовища.

Відповідно до Закону України «Про продовольчу безпеку України» продовольча безпека – соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості.

Вітчизняні науковці не мають уніфікованого визначення поняття

продовольча безпека, але, зокрема визначають її так: «це такий еколого-економічний стан держави (регіону), при якому всі її громадяни забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості, що підтримує найвищий рівень їх фізичного і психічного здоров'я. При цьому існують відповідні ресурси, потенціал та механізми постійного збереження такого стану (переважно власними силами держави (регіону) для всіх верств населення незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та за умови збереження сприятливого стану навколишнього середовища» [21].

Таким чином, питання продовольчої безпеки є глобальним завданням людства, доступність та якість продуктів харчування в тій чи іншій мірі хвилює усі країни світу. Вирішення питання продовольчої безпеки не є завданням суто аграрного сектору країн, але саме АПК відіграє одну з провідних ролей у вирішенні проблеми продовольчої безпеки.

Треба зазначити, що в силу позиції, яку займає Україна на світовому ринку продовольства, вітчизняний аграрний сектор є гарантом забезпечення продовольчої безпеки не тільки українського населення, а і низки країн світу завдяки потужному продовольчому експорту.

Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн тонн. Зокрема, експортовано 16,6 млн тонн пшениці, 4,2 млн тонн ячменю, 18,4 тис. тонн жита, 23,1 млн тонн кукурудзи, а також 126,9 тис. тонн борошна. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID-19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці. [6]

Таким чином, основними пріоритетами розвитку української економіки є: розвиток фінансового сектору, зменшення регуляторного навантаження на бізнес, зростання обсягу видобутку корисних копалин, сприятливий

податковий клімат, посилення торгівельної дипломатії, підвищення рівня якості життя, створення економічного підґрунтя для розвитку соціальних послуг, освіти, медицини та культури. Найактуальнішим з пріоритетів розвитку є реформування та підтримка аграрного сектору. Аграрно-промисловий комплекс є досить широким поняттям, яке включає не тільки такі сфери сільського господарства, як рослинництво і тваринництво, а і такі галузі господарства як мисливство і рибальство. Структурно ж АПК складається з таких ланок, як: безпосередньо сільське господарство; окремі галузі, пов'язані із засобами виробництва та обслуговуванням потреб АПК; галузі з переробки, транспортування, зберігання та реалізації харчової продукції. Безперечною є важливість аграрного сектору для сталого розвитку, зокрема економічного, адже вітчизняний АПК відіграє одну з основних ролей у забезпеченні продовольчої безпеки як власного населення, так і низки закордонних партнерів; забезпечує рівень життя; працевлаштування населення; розвиток міжнародного співробітництва шляхом міжнародної торгівлі.

1.2 Особливості пріоритетів розвитку економіки України

Виходячи з надзвичайної важливості аграрного комплексу для розвитку економіки в цілому, доцільною буде концентрація на його наявних особливостях та перевагах. Сучасний агропромисловий сектор України з його основною складовою – сільським господарством, є базисним та системотворчим в національній економіці, формуючи фактори стійкості та незалежності держави, зокрема – продовольчу, економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави. Саме він забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки та стимулює надійне та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства країни. Експортний потенціал української аграрної галузі – невичерпний, адже справжнім багатством нашої країни є 32 мільйони гектарів орних земель і

третина світового запасу чорнозему. На сьогодні близько 25% валового внутрішнього продукту припадає на весь агропромисловий комплекс. Чудовий природний та людський ресурс – справжня перевага будь-якої держави. Важливо правильно розподілити наявний ресурс та забезпечити професійне управління та впровадження новітніх технологій. [32, с. 54]

Таким чином, Україна має ряд сприятливих факторів для результативного функціонування АПК та, зокрема, сільського господарства, а саме – досить велика кількість орних земель, розвиток інфраструктури та підвищення якості та конкурентоспроможності української продукції.

Економічні та політичні реалії, що формуються під впливом процесу глобалізації, вимагають швидкої адаптації аграрного сектору економіки до світових стандартів. В Україні однією з особливостей сучасного етапу розвитку агропромислового комплексу є, на жаль, його перебування в кризовому стані. Це проявляється у дестабілізації і спаді агропромислового виробництва, поглибленні диспропорції в ньому, величезній кількості низькорентабельних і збиткових підприємств, неврегульованості законодавства, зростанні споживчих цін і зниженні купівельної спроможності населення. У таких умовах реальною стає загроза продовольчій безпеці держави, що негативно впливає на національну безпеку в цілому» [12, с. 403].

Вирощування зернових культур формує особливу галузь сільського господарства, яка, у свою чергу, окреслює в сучасних умовах рівень розвитку аграрного сектору економіки України. Зерну належить пріоритетне місце у структурі базової сільськогосподарської продукції, що визначає продовольчу безпеку держави та гарантує її необхідний рівень. [23]

Ринок зернових – одна з найважливіших галузей сільського господарства, вона посідає пріоритетне місце в структурі економіки України. Вирощування, оброблення та торгівля зерновими є одним зі значимих джерел поповнення державної казни. Окрім цього, сфера зернового ринку працевлаштовує близько 20% населення країни.

За даними державної служби статистики, агросектор займає ключову

роль в економіці України, забезпечуючи 9% ВВП, 18% зайнятості суб'єктів господарювання та 6% податкових надходжень. Високий рівень розвитку агросектору в Україні багато в чому є наслідком сприятливих природних умов. При цьому зміни клімату створюють нові виклики для галузі і зумовлюють необхідність в інвестиціях та підвищенні ефективності.

Значення сільського господарства в економіці підкреслюють такі факти:

- Сільське господарство визначає розвиток переробних галузей, де швидко здійснюється обіг коштів, що прямо впливає на нагромадження та інвестиційний процес;
- агропромислове виробництво належить до провідних сфер, що забезпечують обсяги внутрішнього валового продукту. Загальновідомо, що за нормальних умов господарювання 1% росту виробництва сільськогосподарської продукції забезпечує 3-4% росту ВВП;
- нарощування експортних можливостей агропромислового виробництва є гарантією швидкого і надійного подолання дефіциту торговельного і платіжного балансів України;
- від усебічного розвитку агропромислового комплексу значною мірою залежить зростання життєвого рівня всього населення;
- забезпечення стабільного розвитку власного агропромислового виробництва слід вважати надійною запорукою економічної незалежності держави. [2]

Важливість сільського господарства в економіці України зростала за останні 10 років. Найбільші зміни в частці агросектору у ВВП та експорті спостерігались в роки економічних криз (рис. 1.1). Аналіз статистичних даних частки сільського господарства ВВП України свідчить про відносну стійкість галузі до кризових явищ: в умовах економічної рецесії агросектор падає набагато менше, ніж інші сектори.

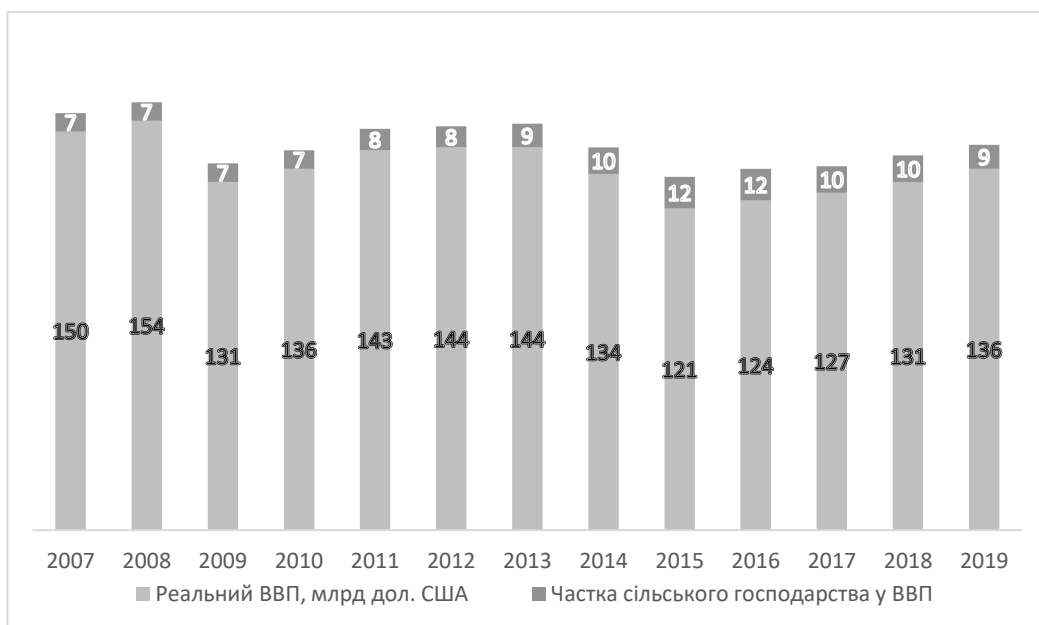

Рис. 1.1 Динаміка реального ВВП України та частки сільського господарства у ВВП України 2007 – 2019 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: [29]

В подібних кризових умовах сільське господарство набуває особливого значення, адже однією з його особливостей є можливість самостійно відтворювати ресурси і виробництво, що є важливим елементом стабілізації сектору та, як наслідок, мати позитивний вплив на економіку загалом.

Серед інших особливостей сільського господарства можна виділити такі:

- головним засобом виробництва є земля. Процес праці та виробництво продукції в аграрній сфері безпосередньо пов'язані з землею, її якістю і родючістю, характером використання.
- У процесі виробництва продукції задіяні живі організми – рослини і тварини, які розвиваються згідно з біологічними законами. Тому в сільському господарстві дія економічних законів тісно переплітається з дією природних законів.
- Аграрні виробники працюють в умовах ризику та невизначеності, оскільки на результати виробництва значно впливають природні умови. Як наслідок, кінцеві результати значною мірою залежать не лише від кількості та якості

застосовуваних ресурсів, а й від конкретних умов, за яких здійснюється виробництво.

- Виробництво в аграрних підприємствах діє на значній території. Територіальний спосіб виробництва спричиняє великий обсяг перевезень матеріалів, що забезпечують виробництво продукції (насіння, пальне, добрива), а також виробленої продукції (зерно, цукровий буряк, картопля, продукти тваринництва).
- Важливою особливістю роботи аграрних підприємств є те, що вироблена ними продукція й надалі бере участь у процесі виробництва. Як засоби виробництва використовують насіння і посадковий матеріал (зерно, картоплю), корми, а також значну частину поголів'я тварин на відновлення і розширення основного стада.
- У сільському господарстві виробничий процес здійснюється як під час участі людей (посів, догляд, збирання врожаю), так і під прямою дією природних чинників (ріст, формування врожаю).
- Сезонність виробництва, що значною мірою впливає на організацію праці, ефективне використання техніки, турових ресурсів.
- Особлива роль належить водним ресурсам. Вода – речовий і незамінний елемент. У тих регіонах, де спостерігається її дефіцит і воду подають штучно, вона підвищує вартість продукції.
- Засоби виробництва пересуваються (важка сільськогосподарська техніка), а предмети праці (рослини) перебувають на одному місці. Це зумовлює велику потребу в енергетичних ресурсах і кількості техніки.
- Працюючі не мають постійного місця роботи, періоди працевлаштування зумовлені сезонністю виробництва.
- Рівень цін, які склались на продукцію сільського господарства, не дають можливості аграрним підприємствам можливості забезпечувати процес виробництва необхідними матеріально-технічними засобами. Одночасно монополізовані підприємства промислових і переробних галузей

продовжують реалізовувати політику збільшення власних прибутків за рахунок перерозподілу вартостей. [2]

Агросектор відіграє ключову роль не лише у вітчизняній економіці. Україна є одним із лідерів з виробництва та експорту багатьох видів сільськогосподарської та харчової продукції в світі.

Частка сільського господарства в експорті України поступово зростає (рис 1.2).

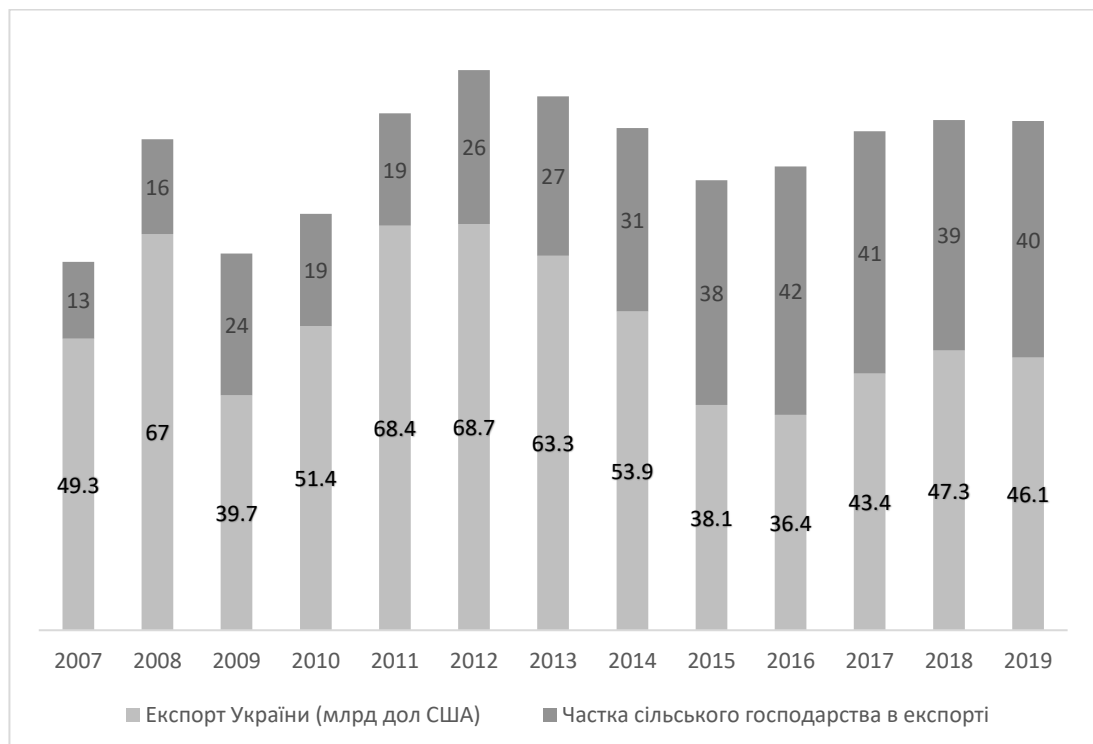

Рис. 1.2. Динаміка експорту України та частка сільського господарства в експорті 2007-2019 рр. (млрд. дол. США)

Джерело: [29]

Аналіз динаміки експорту України свідчить про зростання частки сільського господарства в структурі експорту.

Лідерські позиції України в постачанні сировинної сільськогосподарської продукції на світовому ринку є визнаними, водночас значною перешкодою для збільшення експорту є якість сировини та зміна природно-кліматичних умов. Основними причинами зниження якості є недоліки, що простежуються вздовж усього ланцюга створення продукції: якість та використання хімічних добрив, рівень автоматизації та

технологічності виробництва продукції, пошкодження продукції під час транспортування через низку якості транспортних засобів. Відстежуваність продукції дозволить вирішити це питання. [35]

Відповідно до виявленої конкурентної переваги більшість продукції є сільськогосподарського походження, хоча з низьким ступенем переробки та переважно сировинною. Зважаючи на структуру та динаміку експорту сільськогосподарської продукції, протягом останніх років саме сировина та первинна переробка мали стрімке зростання, в тому числі, за рахунок збільшення укладених торговельних угод та адаптації положень і вимог до існуючої системи України. [35]

Ще однією особливістю вітчизняного аграрного сектору є наявність нерегульованого тіньового сектору, який насамперед впливає на якість продукції. Оскільки якість експортованої продукції переважно контролюється замовником, то переважна більшість продукції тіньового сектору сільськогосподарської продукції збувається за допомогою тіньових каналів збуту. У той самий час частка тіньового сектору створює перешкоди для розвитку сектору в цілому. Відповідно до оцінки експертів виробництво зерна та оренда землі є основними сферами тіні. [35]

Таким чином, серед особливостей однієї з найважливіших складових, як вітчизняного, так і взагалі, АПК – сільського господарства, можна виділити такі: самовідтворюваність сільського господарства, тобто можливість використовувати у подальшій діяльності продукти власного виробництва; у процесі виробництва задіяні живі біологічні істоти, значною мірою продукція залежить також від кліматичних умов, тому при виробництві товарів виникає певна невизначеність, долати яку сільське господарство має, опираючись не тільки на економічні закони, а й на закони природи; велика кількість орних земель ставить перед виробниками питання логістики; сезонність виробництва в секторі суттєво впливає на прибуток, трудові ресурси та ефективне використання технічних засобів. Серед істотних особливостей вітчизняного сільського господарства можна виокремити такі: сприятливі кліматичні

умови; велика кількість придатних до сільського господарства орних земель. Але найвиразнішою відмінністю є надважливість сільського господарства для економіки України. Це пояснюється тим, що розвинений аграрний сектор, який здатен забезпечити як потреби власних громадян, так і експорт надлишку продукції – одна з основних умов, що гарантує продовольчу, економічну та національну безпеку. Однак, в товарній структурі експорту як тваринництва, так і рослинництва переважають товари з низкою доданою вартістю (частіше за все – сировина або продукти початкових етапів ланцюга доданої вартості).

1.3 Проблеми пріоритетів розвитку економіки України

Одним з викликів для вітчизняного агросектору є низька якість управління сільським господарством: ефективний менеджмент дозволяє якісно стандартизувати роботу підприємства, упорядкувати управлінські процеси відповідно до вимог ринкової економіки, задовольняючи інтереси суспільства та держави.

Відсутність кооперації між малими виробниками та низькі фінансові можливості для капітальних інвестицій призводять до низької частки продукції, що переробляється.

Іванечко П.М. розглядає проблеми в управлінні, які виникають на зовнішньому та внутрішньому рівнях (рівень держави та рівень підприємства відповідно). Загальними проблемами залишаються існування застарілих методів управління, використання неефективних програм, невідповідність облікового забезпечення та управлінського забезпечення. Ігнорування процесу впровадження інновацій в управлінську складову розвитку харчової промисловості позначається на ефективному контролюванні, прогнозуванні та прийнятті якісних рішень. [39, с 68].

Наступним викликом для ефективного функціонування українського аграрного сектору є недостатні обсяги фінансування. Частка сільського

господарства в обсязі кредитного портфеля банків знаходиться в діапазоні 6-9%. Кредитування комерційними банками є однією з нечисленних можливостей залучення коштів для малого бізнесу, але кредитування є дорогим для позичальників. У той самий час значна тінізація виробництва та високий рівень вимог до фінансових інституцій зменшують мотивацію малих виробників використовувати кредитування.

Надання можливості залучати кошти від міжнародних фінансових установ є шляхом розширення можливостей залучення коштів для малих виробників.

Також на ринку спостерігається брак кваліфікованої робочої сили, незважаючи на підвищення заробітної плати протягом останніх років. Причиною слугує соціальний фактор – низька популярність аграрних спеціальностей серед молоді, збільшення кількості працівників, які йдуть на пенсію, та міграція. Загальна кількість студентів агроспеціальностей має тенденцію до зниження та становила менше ніж 6% у 2019 році від загальної кількості студентів: аграрні напрямки не виглядають привабливими для молоді. Основною ж причиною, яка впливає на ринок кадрів агросектору, є еміграція фахівців за кордон. За останні 15 років близько 6,3 мільйони українців залишили країну, не повернувшись. Попри те, що серед мігрантів приблизно однакова кількість вихідців із сіл та міст, для сільської місцевості міграція є більш характерною, оскільки в селах живе лише третина українців. [39, с.70]

Недостатність фінансування також приводить до недовикористання матеріально-технічних засобів, що в свою чергу негативно впливає на загальну реалізацію потенціалу аграрного сектору. Родючість та якість землі є основними складовими, що впливають на подальшу якість та обсяги продукції, в той самий час на ринку добрив України переважає використання низьковартісних хімічних добрив, існує монополія. Середня ціна на добрива є значно вищою (в 1,5 - 2,1 рази) порівняно з імпортованими переважно через присутню на ринку монополію. В свою чергу через волатильність курсу та

торговельні бар'єри імпортовані добрива є доступними лише малому загалу виробників. В Україну переважно імпортується азотні та комплексні добрива. Існуючі бар'єри в реєстрації засобів захисту рослин впливають як і на переважання на ринку імпортованих добрив, так і на значну та подальшу тінізацію вітчизняного ринку.

Подібна ситуація відносно використання добрив призводить до значно меншого їх споживання в порівнянні з країнами-агровиробниками і, як наслідок, меншого рівня врожайності навіть за умов ліпшої якості ґрунту. Також більшість господарств не використовують корми у зрощенні великої рогатої худоби переважно через низький рівень кваліфікації та обмежені можливості закупівлі якісних кормів.

Значний розрив існує на ринку насіння, де попит значно перевищує обсяги сертифікованого насіння і призводить до імпорту необхідних сортів.

У торговельному балансі сільськогосподарського машинобудування переважає імпорт більш технологічного обладнання, а експортними товарними групами є устаткування з низькою доданою вартістю. Причиною споживання дороговартісної імпортової продукції є низькі виробничі потужності вітчизняних виробників, низький рівень кваліфікації та модернізації процесу створення сільськогосподарської техніки в Україні. Зважаючи на низьку спроможність фермерів залучати додаткові фінансові ресурси для придбання імпортованої техніки та обладнання, існує потенціал для розвитку власного виробництва. Підвищення використання якісного обладнання та залучення технологій у процес виробництва та переробки є шляхом для підвищення ефективності сектору. Технології, що використовуються під час обробки землі прямо впливають на продуктивність оброблюваної площі та на зменшення пошкоджень родючого шару землі.

Для українського агросектору характерним є використання провідних технологій переважно великими агрохолдингами за рахунок наявних коштів та стимулів для підвищення ефективності через попит на експортну продукцію. Водночас, через низький ступінь можливості залучення коштів,

брак обізнаності про переваги використання технологій та відсутність нагальної потреби, малі середні виробники застосовують менший спектр технологій у процесі виробництва, що негативно відбивається на розвитку малих сільськогосподарських підприємств. [42]

Також один з нагальних викликів для вітчизняного агросектору стосується його структури (рис 1.3), а саме: у виробництві України рослинництво займає 83%, а тваринництво – 17%. Структура ж інших країн є більш збалансованою, де розподіл становить приблизно 50/50%, наприклад у ЄС, де рослинництво – 57%, а тваринництво – 43%. Наступною більш важливою відмінністю є переважання низькомаржинальних культур (зернові – 46% та промислові – 32%) в Україні та переважання високомаржинальних культур, наприклад у Польщі (овочі та фрукти – 49%, вино – 11%), чи Німеччині (овочі та фрукти – 38%, вино – 4%). Важливо зазначити, що саме високомаржинальні культури є більш прибутковими, хоча мають довший період окупності. [42]

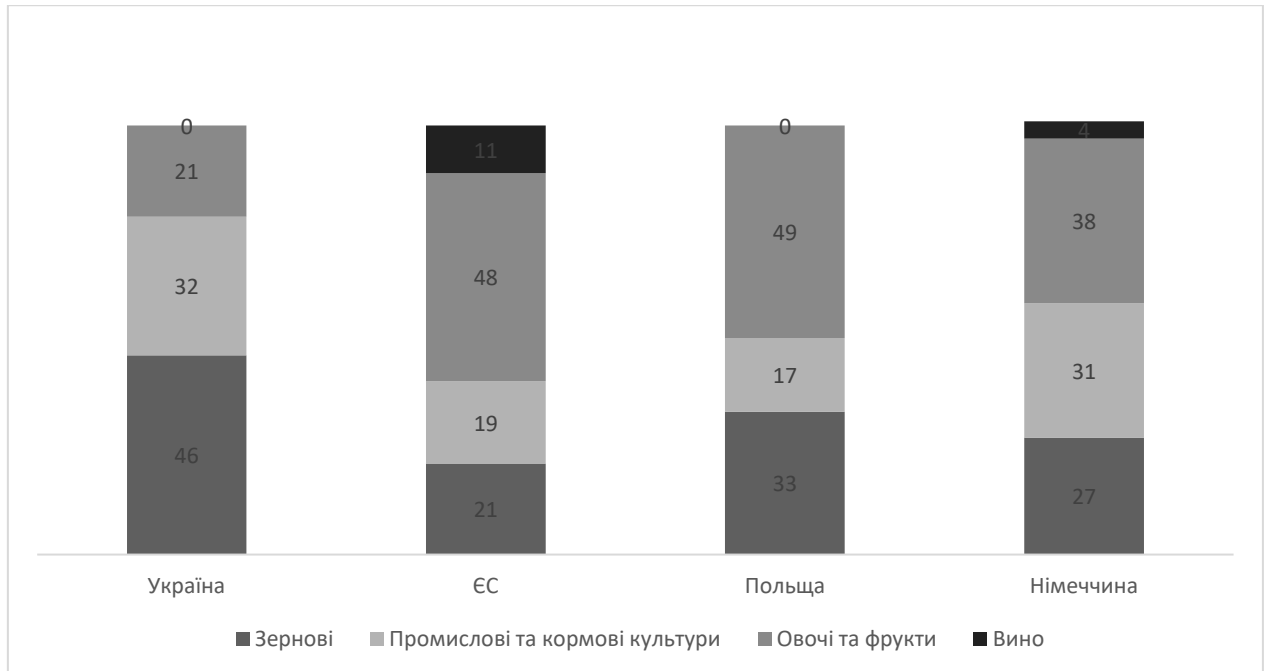

Рис. 1.3 Структура рослинництва 2019 р.

Джерело: [29]

Очевидно, що Україна посідає високі позиції у виробництві зернових і технічних культур, однак вагома частка зернових культур спрямовується на

експорт: 79% кукурудзи, 66% пшениці, 59% ячменю. Для пшениці, наприклад, непродовольча частка становить 35%, тобто значний обсяг продовольчої продукції експортується у вигляді сировини першої стадії.

Валовий збір врожаю зернових та олійних культур щорічно збільшується, проте сукупні потужності сертифікованих зерносховищ (42 мільйони тонн) не дозволяють зберігати зростаючі обсяги зерна.

На ринку виробництва винограду існує значне переважання пропозиції над попитом, що, з одного боку, стимулює за рахунок природної конкуренції підвищення якості сировини, але, з іншого, через лімітовані можливості збуту виноробної продукції, призводять до знищення площі виноградників.

Важливим фактором, що впливає на якість продукції, є нерегульований тіньовий ринок виробництва рослинництва (в середньому від 25% до 40%). Відсутність ефективної системи контролю обсягів виробництва та обігу продукції, низька вмотивованість сплачувати податки та реєструвати власну діяльність є причинами тінізації ринку. [42]

Основною відмінністю напрямку тваринництва є якість молока і молочної продукції в Україні та надання переваги виробництву птиці (27% в Україні, порівняно із 8-23% у країнах ЄС).

Причиною подібної ситуації на ринку молока є висока капіталомісткість виробництва та тривалий час окупності. Це призводить до низького рівня автоматизації, переважання людської праці та малої кількості придатних приміщень для подальшої переробки.

У результаті виробництво низькоякісної та низьковартісної продукції переважає (рис. 1.4). У порівнянні з вирощуванням свиней та великої рогатої худоби процес вирощування птиці є дещо спрощеним, займає меншу кількість часу, має значний експортний потенціал та низький рівень ризику зараження хворобами, що пояснює переважання цього напрямку в Україні. [42]

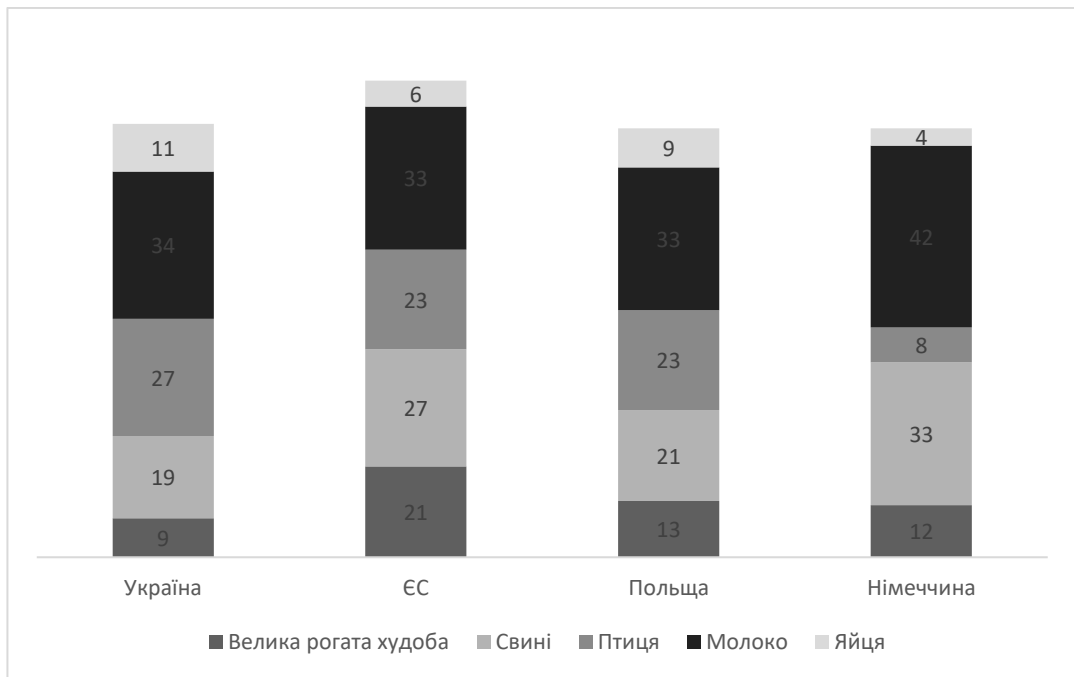

Рис. 1.4 Структура тваринництва 2019 р.

Джерело: [29]

Отже, структура тваринництва є слабо диверсифікованою із переважанням птахівництва. Тваринництво займає 17% у структурі сектору. Протягом останніх 5 років спостерігається спадаючий тренд – зменшується поголів'я великої рогатої худоби та свиней, а поголів'я птиці збільшується. Причиною зменшення поголів'я великої рогатої худоби є збитковість. За 2019 рік рівень рентабельності виробництва м'яса становив -27,1%. Оскільки 65% тварин вирощуються приватними господарствами, а сам ланцюг створення готового продукту є довшим, ніж у птиці, то існує більший попит на оборотний капітал. Поголів'я ж птиці на промислових підприємствах збільшилось на 6,7%. Основними причинами збільшення є зростання внутрішнього ринку та розширення експорту через низьку ціну на кінцевий продукт, дієтичність продукції птахівництва.

Динаміка розвитку вітчизняного свиначства є негативною впродовж останніх п'яти років. Поголів'я свиней у країні стабільно скорочується. Основні причини: конкуренція з продукцією птахівництва, недостатня державна підтримка.

Для України характерним є збут сировинної продукції рослинництва та

тваринництва на світові ринки, водночас, ланка переробки займає найнижчу долю в секторі. Така частка необробленої продукції, що йде на експорт, є найбільшою у структурі загальної пропозиції: ячмінь – 46%, кукурудза – 84%, пшениця – 54%. Варто зазначити, що ціни реалізації сировини набагато нижчі, ніж ціни реалізації обробленої продукції. Зважаючи на те, що перероблена продукція має вищу додану вартість при виконанні стандартів якості, український сектор переробки має значний потенціал для розвитку, оскільки з переходом на кожний наступний етап переробки додана вартість збільшується. [42]

Продуктивність агропромислового комплексу України є значно нижчою порівняно з країнами-конкурентами через нижчі потужності та нижчий ступінь технологічності переробленої продукції. Частка продукції, що йде на подальшу переробку є низькою: ячмінь – 13%, кукурудза – 3%, пшениця – 19%.

Обсяги переробки молока в Україні мають тенденцію до падіння: за останні 5 років вони зменшились на 15%. [29]

Подовження ланцюга створення доданої вартості за рахунок створення кінцевого продукту як і з низькомаржинальних культур (пшениця, кукурудза, ячмінь), так і з високомаржинальних культур (ягоди, овочі, баштанні) є суттєвим мультиплікатором не тільки для вартості продукції, а і для розвитку сектору загалом.

Прикладом успішного подовження ланцюга доданої вартості є збільшення Україною частки переробки насіння соняшнику. Зміна умов експортування соняшника як сировини сприяла збільшенню переробки та дозволило країні стати одним із лідерів з експорту соняшникової олії. В той самий час для інших олійних культур (зокрема, сої) за останні 30 років характерним було падіння обсягів переробки.

Таким чином, в сфері пріоритетів розвитку економіки України можна виділити ряд питань, що потребують вирішення. Поміж інших такими питаннями є низька якість (як на рівні держави, так і на рівні підприємства)

управління сільським господарством, а саме використання застарілих методів управління, використання неефективних програм, низька швидкість впровадження інновацій в управлінську складову. Усі ці фактори мають негативний вплив на прийняття якісних управлінських рішень в процесі керування діяльністю суб'єктів сільського господарства. Також питаннями, що потребують вирішення є недостатнє фінансування та тінізація ринку.

На основі аналізу статистичних даних, можна зробити висновок, що аграрна сфера діяльності не є привабливою для молоді. Також існує проблема трудової міграції фахівців та природного руху населення. Названі фактори призводять до нестачі кваліфікованих кадрів. Хоча Україна займає одну із лідируючих позицій на світовому ринку сільськогосподарської продукції, порівняння товарної структури із розвиненими країнами та аналіз статистичних даних дає змогу зробити висновок про те, що у виробництві як рослинництва, так і тваринництва переважають товари з низькою доданою вартістю. Тобто, український експорт сільськогосподарської продукції складається переважно із сировини, окрім соняшникової олії та кількох позицій харчової (переробної) промисловості. Подовження ж ланцюга доданої вартості, як високомаржинальних, так і низькомаржинальних продуктів сільського господарства може стати суттєвим кроком для розвитку сільського господарства та аграрного сектору в цілому за рахунок впливу на вартість самої продукції, потребу в використанні інновацій та сучасних технологій.

Висновки до розділу 1

1. Таким чином, в першому розділі означені пріоритети розвитку економіки України, серед них основним, на нашу думку, є розвиток аграрно-промислового комплексу, а саме – однієї із його основних структурних складових – сільського господарства. Результати аналізу статистичних даних свідчать, що сільське господарство в роки кризових явищ є одним з найстабільніших секторів економіки. Сільське господарство є однією з

найважливіших складових вітчизняної економіки, адже в секторі працевлаштовано близько 20% населення країни; сільське господарство залишається гарантом забезпечення продовольчої безпеки як нашої держави, так і низки інших країн за рахунок потужної експортної складової.

2. Серед особливостей ведення сільського господарства в Україні можна виокремити такі: самовідтворюваність, тобто можливість використовувати в подальшій діяльності продукти власного виробництва; вирощування продукції значною мірою залежить від кліматичних умов, тому такі особливості змушують аграріїв працювати в умовах певної невизначеності; значний об'єм придатної для сільськогосподарської діяльності землі ставить перед працівниками сектору питання логістики; сезонність виробництва впливає на ефективність використання технічних та трудових ресурсів.

3. Сільське господарство України не позбавлене недоліків та проблем, що потребують вирішення. Серед останніх можна виокремити товарну структуру експорту сільськогосподарської продукції. Товарна структура як продуктів тваринництва, так і продуктів рослинництва переважно зосереджена на виробництві низькомаржинальних товарів, товарів, що є початковими ланками ланцюгу доданої вартості, тобто сировини. До того ж, Україна є одним з лідерів міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією, тому подальший розвиток галузі, перехід від торгівлі переважно сировинною продукцією до торгівлі продукцією з високою доданою вартістю дозволить досягти значних зрушень як в аграрному секторі, так і в економіці в цілому. Серед інших викликів розвитку вітчизняної галузі сільського господарства слід вказати такі: сфера управління сільськогосподарською діяльністю потребує впровадження новітніх програм та стратегій управління, пришвидшення імплементації інноваційних методів управління; існує нестача кваліфікованих кадрів через природний рух населення, трудову незворотну міграцію кваліфікованих кадрів та низьку привабливість аграрних спеціальностей для студентства.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз напрямів поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України

Україна має потужний аграрний потенціал, а одним з основних факторів розвитку суб'єктів аграрного сектору є земля. Нині земельні ресурси України, завдяки яким формується близько 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, мають стати первинним фактором виробництва, фундаментом економічної системи держави. За попередніми оцінками фахівців, частка земельних ресурсів у складі продуктивних сил держави становить, в середньому, понад 40% [32]. Саме це дозволило вітчизняному аграрному сектору стати провідним товаровиробником на світовому ринку.

Сьогодні сільське господарство – одна з небагатьох галузей в Україні, що демонструє стабільне зростання або незначне коливання, незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію. За останні роки вона стала майже основним експортером та головним джерелом надходжень іноземної валюти в країну. Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору, для перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку держави [42].

Україна значно наростила доходи від аграрного експорту протягом останнього десятиліття, а саме вони збільшилися майже у 4 рази внаслідок підвищення світової кон'юнктури цін на сільськогосподарську продукцію, а також нарощування фізичних обсягів експорту АПК з України.

Виробляючи 90-100 мільйонів тонн зернових культур щорічно, Україна зберігає провідні позиції у світі (рис. 2.1). При цьому країна є третім найбільшим експортером зерна у світі (щорічний експорт становить 50-60 мільйонів тонн).

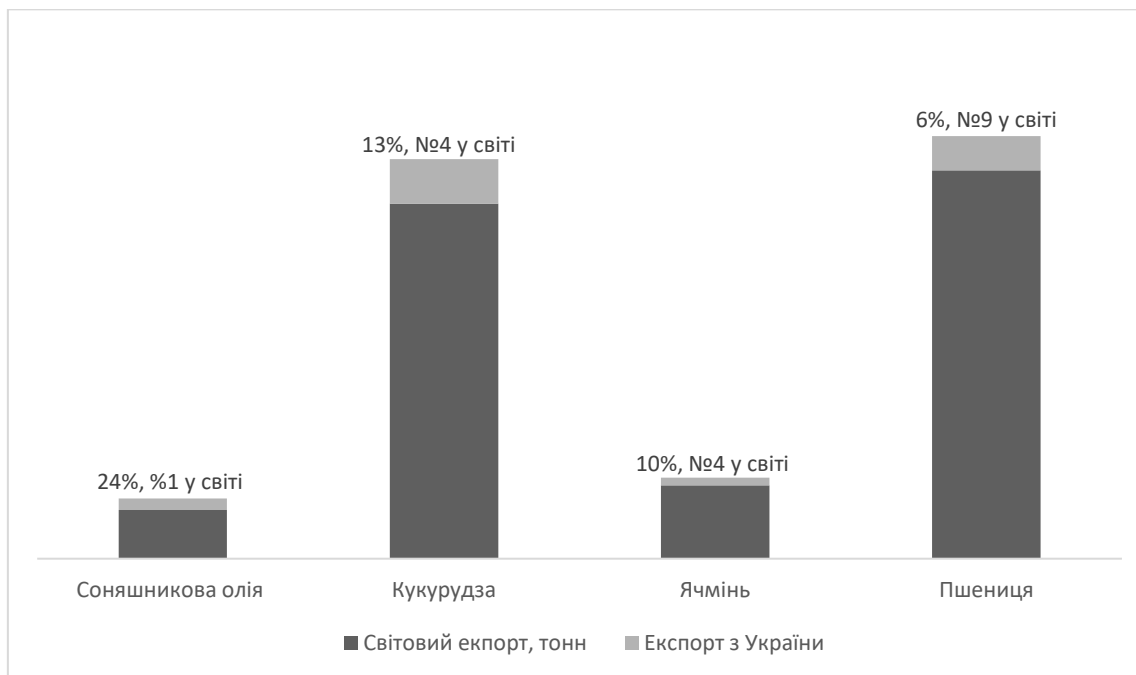

Рис 2.1 Місце України у світовому експорті

Джерело: [29]

Отже, сільське господарство залишається пріоритетним сектором для українського уряду, особливо з огляду на підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та імплементацію Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС (ПВЗСТ). З моменту підписання Угоди про асоціацію експорт аграрної продукції в ЄС збільшився більш ніж на третину (на 37% з 4,5 млрд в 2013 до 6,1 млрд. в 2018 + 6,6 млрд. за 11 місяців 2019). Більше того, за даними щомісячного моніторингу аграрної торгівлі, який здійснює Європейська Комісія, за період з листопада 2018 року по жовтень 2019 року Україна посіла третє місце в переліку найбільших постачальників продукції аграрного сектору до країн Євросоюзу, екпортувавши збіжжя на суму 7,3 млрд євро [42].

За час дії зони вільної торгівлі Україні з 2017 року вдалося отримати додаткові преференційні квоти на мед, виноградний сік, оброблені томати, ячмінну крупу, овес, пшеницю, ячмінь і кукурудзу. Також наприкінці 2019 року Європарламентом було ухвалено рішення про загальне збільшення квот на безмитне ввезення Україною курятини до 70 тис. тон на рік до 2021 року. У

2019 році вітчизняними експортерами були повністю закриті квоти на мед (основна і додаткова), цукор, ячмінну крупу і борошно, оброблений крохмаль, консервовані томати, яблучний і виноградний соки, кукурудзу (основна і додаткова), пшеницю, м'ясо птиці, вершкове масло, оброблену продукцію з зернових та крохмаль.

Завдяки своєму величезному потенціалу сільське господарство продовжує залишатися ключовою галуззю для інвестицій. Обсяг інвестицій в агропромисловий комплекс за дев'ять місяців склав більше 60 млрд грн, з них 45 млрд грн безпосередньо у сільське господарство. Половина зазначених коштів була спрямована на проекти в галузі тваринництва, в т.ч. на будівництво ферм. Також значна частина інвестицій припала на проекти в сфері свинарства. В галузі рослинництва основна частина інвестицій була спрямована на будівництво елеваторів і потужностей для зберігання сільгоспкультур [42].

Ще однією з передумов для залучення інвестицій в сільське господарство є відкриття ринку землі в Україні. У перші два з половиною роки буде діяти обмеження на купівлю землі – не більше 100 га в одні руки. З 2024 року обмеження складе до 10 тис га в одні руки. Наразі іноземці та іноземні компанії офіційно не можуть бути власниками землі і лише після проведення всеукраїнського референдуму буде вирішено продавати землю іноземцям чи ні, але сам факт відкриття ринку землі є великим кроком у напрямку подальшого розвитку агробізнесу в Україні.

Внаслідок низької ємності внутрішнього ринку, зниження купівельної спроможності населення та збільшення обсягів пропозиції значно активізуються експортні потоки зерна. Про зміни свідчить динаміка експорту зернових культур без урахування продуктів їх переробки в Україні (додаток А).

Обсяги експорту пшениці у 2019 р. зросли у 1,5 раза порівняно з 2015 р. і досягли 20 млн тонн. Найбільшими споживачами вітчизняної пшениці протягом останніх років залишаються Єгипет, Бангладеш, Таїланд, Туреччина,

Філіппіни, Туніс.

У 2019 р. Україна наростила обсяги експорту кукурудзи до 32,3 млн тонн, що в 1,7 рази перевищує рівень 2015 р. Найбільші обсяги кукурудзи було експортовано до Китаю, в Іспанію, Нідерланди, Туреччину, Німеччину.

За 2020 р. сільськогосподарські підприємства реалізували 87,1 млн тонн зернових, що на 12,9 % нижче відповідно до аналогічного періоду попереднього року. Подібна тенденція відзначена щодо реалізації пшениці та кукурудзи на зерно – зменшення на 8,2 і 19,7% відповідно. Обсяги реалізації ячменю та жита збільшилися порівняно з таким періодом 2019 р. на 13,9 і 11,2%. Для ринку зерна у 2020 р. через значні обсяги пропозиції були характерні сезонні зниження цін. Із початком сезону 2020/21 МР на фоні значного зниження врожаю на ринку пшениці відбувся достатньо значний ріст цін, причому вказана тенденція простежувалася протягом усього сезону. [29]

Окрім власне торгівельних відносин міжнародне співробітництво полягає в таких заходах як укладання угод, що окреслюють напрями неторговельного міжнародного співробітництва. Серед таких можна зазначити: розвиток сільських територій, розвиток сталого сільського господарства, земельні відносини, консультаційну підтримку, обмін досвідом, співробітництво в сфері ветеринарії та фітосанітарії, рослинництва. [31]

Зважаючи на означене вище, вважається за доцільне розглянути неторгівельне співробітництво з основними країнами-торгівельними партнерами в рамках сільського господарства. За даними Держстату [29], такими партнерами є: Китай, Королівство Нідерландів, Турецька республіка, Королівство Саудівська Аравія, Арабська Республіка Єгипет, Республіка Індія, Італійська республіка, Об'єднані Арабські Емірати, Федеративна Республіка Німеччина, Польща. Перелічені країни займають високі позиції в структурі вітчизняного експорту сільськогосподарської продукції (олія, кукурудза, пшениця, ячмінь).

Потрібно зазначити, що першим з актуальних напрямів міжнародного співробітництва з кожною із перелічених країн-партнерів в рамках аграрного

сектору є двостороння торгівля, а саме: нарощування товарообігу продукцією АПК, організація та взаємна участь у спеціалізованих виставках. Окремим пунктом співробітництва в рамках двосторонньої торгівлі є організація В2В заходів (Польща, Італійська Республіка, Турецька Республіка, Китай). [31]

Наступним пунктом організації співпраці є рослинництво, що полягає в експертизі, селекції, досвіду в сфері охорони та захисту сортів рослин, сортовипробуванні (Польща, Італійська Республіка, Турецька Республіка); а також досвіду в сфері зрошувального землеробства та збереження родючості ґрунтів (Арабська Республіка Єгипет, Республіка Індія). [31]

Співпраця в сфері тваринництва (ветеринарії) та фітосанітарії полягає в взаємодії між компетентними органами щодо узгодження ветеринарних, фітосанітарних та санітарних вимог торгівлі продукцією сільського господарства (Китай, Королівство Нідерландів, Турецька Республіка, Королівство Саудівська Аравія, Арабська Республіка Єгипет, Республіка Індія, Об'єднані Арабські Емірати, ФРН, Польща). [31]

Важливими напрямками співпраці також є розвиток органічного землеробства (Італійська Республіка, ФРН), а також розширення співпраці в науково-дослідній сфері та науково-технічне співробітництво (Арабська республіка Єгипет, Республіка Індія), залучення інвестицій (Китай, Королівство Саудівська Аравія та ін.). [31]

Виробництво, переробка і експорт зернових культур слугує не тільки зростаючим джерелом грошових надходжень до державного бюджету, а й перспективою створення робочих місць для працевлаштування населення країни. У 2019/2020 МР Україна стала другою у світі як за фізичними, так і за фінансовими обсягами експорту зернових культур, встановлено рекорд за обсягами експорту зернових – 57,2 млн тонн. За нашою країною залишаються лідерські позиції на світовому зерновому ринку. Співпраця в рамках аграрного сектору полягає в таких напрямках як: залучення інвестицій, науково-технічне співробітництво, співпраця в сфері рослинництва, ветеринарії та фітосанітарії. [31]

2.2 Державне регулювання галузі сільського господарства економіки України

З означеного вище випливає, що аграрний сектор – один з найактивніших учасників економіки. Таке положення він займає з ряду причин, які загально можна означити так: аграрний сектор виступає одним з основних джерел залучення іноземної валюти в економіку; підприємства сектору забезпечують населення робочими місцями; споживають товари і послуги; також виробляють, володіють та торгують ресурсами. Перелічені активності зумовлюють розвиток аграрного сектору, а також розвиток економіки в цілому. В той же час, існують певні особливості, які зумовлюють необхідність захисту і регулювання діяльності аграрного сектору з боку держави, такими особливостями можна назвати: сезонність виробництва, залежність виробництва від природно-кліматичних умов, а також залучення до процесу виробництва біологічних істот. При цьому, зважаючи на те, що від ефективності функціонування аграрного сектору залежить продовольча безпека (залежність розкриття інтелектуального та трудового потенціалу населення від якості та кількості продуктів харчування; наявність харчування в цілому), сектор потребує державного втручання задля забезпечення більш ефективного функціонування.

Необхідність державного регулювання аграрного сектору будь-якої країни обумовлена його особливостями. Основними з них є, по-перше, те, що аграрний сектор – монополізована галузь економіки. З ним взаємодіють, як правило, монополісти в особі постачальників засобів виробництва, агросервісного обслуговування та переробки сільськогосподарської продукції, торгівлі. По-друге, на селі недостатньо розвинута виробнича і ринкова інфраструктури, що ставить аграрних виробників в нерівні умови з товаровиробниками інших галузей. По-третє, земля – важлива складова сільськогосподарської діяльності, тому потрібні додаткові кошти для

збереження ландшафтів, екологічної рівноваги. По-четверте, аграрний сектор залежить від природно-кліматичних умов, тому потрібно мати додаткові кошти на створення страхових та резервних фондів. По-п'яте, аграрний сектор не може швидко реагувати на зміну попиту на продовольство без шкоди для виробничої структури. [33, с. 49]

Формування необхідного рівня та умов розвитку аграрної сфери економіки знаходить реалізацію в економічній політиці держави. Останню розглядають як систему спеціально розроблених і реалізованих заходів впливу на господарські процеси, які відбуваються в національному господарстві, з метою надання їм визначеної спрямованості розвитку. Економічна політика реалізується через відповідні інструменти, використання яких спрямоване на досягнення економічною системою суспільства визначених цілей, забезпечення необхідного режиму її функціонування.

Державне регулювання аграрної сфери представляє систему економічних, фінансових, правових, організаційних і соціальних заходів, що здійснюються державою для ефективного і стабільного розвитку аграрного виробництва та повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами [13, с 82-83].

Основними ланками державного регулювання сільського господарства країн із ринковою економікою є :

- середньострокове програмування розвитку галузі сільського господарства і продовольчого ринку;
- регулювання цін, що дає змогу товаровиробникам не тільки відшкодувати власні витрати на виробництво, а й здійснювати розширене відтворення;
- регулювання обсягів і структури виробництва сільськогосподарської продукції з метою недопущення її перевиробництва;
- застосування кредитної форми підтримки здешевленням процентів та відшкодуванням (відстроченням) платежів основного боргу;

- підтримка доходів аграріїв з урахуванням залежності сільського господарства від погодних умов і високого рівня ризикованості, а також тривалого періоду виробничого циклу, що зумовлює уповільнений оборот капіталу;
- податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку аграрних підприємств з урахуванням їхніх особливостей;
- економічна підтримка аграрних підприємств, що працюють у несприятливих природно-кліматичних умовах;
- регулювання експортно-імпортних операцій на сільськогосподарську сировину і продовольство;
- державне фінансування найважливіших програм розвитку аграрного сектору;
- сприяння розвитку виробничої інфраструктури, що ґрунтується на виділенні державних засобів для реалізації заходів довгострокового характеру, що забезпечують ріст ефективності виробництва;
- державна підтримка наукових досліджень щодо створення та впровадження нових екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій;
- кадрове забезпечення сільськогосподарських підприємств. [2]

Основною метою державного регулювання аграрного сектору економіки є коригування економіки і запобігання кризовим явищам для ефективного функціонування ринкового механізму, що забезпечує рівноправну конкуренцію, доступ до ресурсів та ринків збуту аграрних товаровиробників. Державне регулювання безпосередньо може впливати на процес відтворення в сільському господарстві, забезпечуючи умови для економічного зростання в сільськогосподарських підприємствах, стимулюючи впровадження інноваційних технологій, оновлення матеріально-технічної бази в АПК, тим самим вирішуючи проблеми не тільки економічного, але й соціального характеру. Напрямки аграрної політики та величина впливу державних заходів визначаються масштабом соціально-економічних проблем в умовах кризи в конкретній ситуації і в певний час. [50]

Основними напрямками державної підтримки сільського господарства в країні є: забезпечення доступності кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників; розвиток племінного тваринництва; розвиток елітного насінництва; розвиток системи страхування ризиків в сільському господарстві; забезпечення закладання багаторічних насаджень і догляд за ними; забезпечення оновлення основних засобів сільськогосподарських виробників; забезпечення заходів щодо підвищення родючості ґрунтів; забезпечення сталого розвитку сільських територій; надання консультаційної допомоги аграрним товаровиробникам; підготовка і перепідготовка кадрів; інформаційне забезпечення при реалізації державної аграрної політики. [2, с. 148]

Задля розвитку сільськогосподарської галузі за означеними напрямками використовують такі заходи:

- податкове регулювання,
- компенсаційні виплати, система страхування,
- підтримка внутрішніх цін,
- встановлення квот,
- пільгове оподаткування,
- встановлення податків на експорт і імпорт продукції,
- регулювання зовнішньоекономічної діяльності,
- субсидії (на придбання засобів виробництва, на будівництво господарських приміщень, на здійснення іригаційних проектів, на рекультивацію земель),
- прогнозування пропозиції та попиту,
- митна політика,
- держзамовлення,
- державне фінансування програм,
- створення регіональних програм,
- фінансування довгострокових заходів. [2, с. 147]

Функціями державного регулювання аграрного сектору є:

- контрольна (контроль за дотриманням паритету цін на продукцію сільського господарства і промисловості),
- регулююча (регулювання фінансово-економічних відносин в АПК, охорона довкілля),
- правове забезпечення (закони, укази, нормативи),
- стимулююча (створення стимулів для досягнення обсягів виробництва продукції, що забезпечують продовольчу безпеку),
- кадрове забезпечення (підготовка кадрів для АПК). [2, с 149]

Методи державного регулювання аграрного комплексу поділяються на адміністративні (розпорядчі, регламентаційні, нормативні), економічні (індикативне планування, державне регулювання, грошово-кредитна та фінансова політика, захист конкуренції, ціноутворення, податкова система), правові (правове регулювання, переконання і примус, субординація і координація) та соціально-психологічні (соціальні, морально-етичні, психологічні).

Суттю регламентаційних методів є встановлення складу елементів системи і стійких організаційних зв'язків між ними за допомогою закріплення визначених обов'язків, загальної регламентації, тобто розмежування і закріплення завдань, функцій, прав і відповідальності, встановлення взаємозв'язків. Вони здійснюються за допомогою статутів, положень, посадових інструкцій та інших регламентів.

Розпорядчі методи відображають використання встановлених організаційних зв'язків, їх часткове коригування в разі зміни умов роботи. В основі розпорядчого впливу лежать повноваження органів виконавчої влади – закріплені в установленому порядку їх права та обов'язки.

Нормативні методи доповнюють по суті регламентаційні та розпорядчі. Вони призначені для підтримки стабільності організаційних зв'язків за допомогою дисциплінованих вимог і систем відповідальності.

Економічні методи державного управління – це система прийомів і засобів прямої дії на суб'єктів підприємницької діяльності шляхом запровадження фінансово-економічних законів і грошово-кредитних відносин з метою створення оптимальних умов, які забезпечують досягнення високих економічних результатів. [2]

Правове регулювання – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання норм (правил) поведінки суб'єктів влади. Необхідний у цьому разі примус забезпечується розвитком громадської свідомості та сили державної влади. [50, с. 36]

Отже, державне регулювання – інструмент підтримки і скеровування розвитку аграрного сектору. Необхідність державного регулювання зумовлена тим, що аграрний сектор в умовах вільного ринку (однією з істотних характеристик якого є хаотичність розвитку) не може забезпечити виконання економічної політики держави. Система державного регулювання має бути спрямованою на розвиток, збереження та в деяких випадках примноження земельних, трудових, матеріальних, технічних, інформаційних та фінансових ресурсів, зростання добробуту населення, підтримку балансу соціально-економічних інтересів різних його верств. Основними елементами системи державного регулювання, що забезпечують розвиток та збереження цих ресурсів є такі: адміністративні, економічні, юридичні (правові), соціально-психологічні. Заходи, що здійснюються в рамках реалізації напрямів державного регулювання можуть мати як стримуючий (заборони, штрафи), так і стимулюючий (субсидії, преференції, дотації) ефект. В умовах глобалізації основною метою державного регулювання аграрного сектору є забезпечення продовольчої безпеки за рахунок підвищення якості і кількості продукції, що в свою чергу підвищує конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

2.3 Шляхи активізації пріоритетів розвитку економіки України

Сьогодні сільське господарство – майже єдина галузь в Україні, що демонструє стабільне зростання або незначне коливання, незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію. За останні роки вона стала майже основним експортером та головним джерелом надходжень іноземної валюти в країну. Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектору, для перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчу безпеку держави [12, с. 403].

В сучасних реаліях функціонування економіки України спостерігається значна диспропорція попиту та пропозиції на споживчому ринку, а підприємства АПК змушені існувати в жорстких умовах невизначеності та постійно зростаючого ризику. В умовах сьогодення важливим елементом забезпечення сталого розвитку АПК України є вільний доступ до сільськогосподарських ринків [1]. Належна конкурентоспроможність вітчизняних підприємств сільського господарства можлива лише при відповідності їх продукції тенденціям розвитку світового ринкового середовища, задля чого потрібно досягти належного рівня розвитку продуктивності, технологічності у виробництві та якості, власне, продукції, що виробляється.

Задля досягнення поліпшення ситуації з розвитком аграрного сектору Україні потрібно провести ряд дій, направлених на економічне відновлення та розвиток. Пропонується проводити реформи в таких сферах: державна політика, інфраструктура, матеріально-технічні засоби, виробництво, переробка та збут. [1]

Нинішній стан державної політики в сфері регулювання аграрного сектору має ряд недоліків, а саме: негармонізоване законодавство стосовно стандартів якості виробленої продукції, земельного ринку та систем зрошення; кредитування та законодавча підтримка малих та середніх підприємств і

господарств, що працюють в агросекторі є безсистемними; високою є тінізація сфери через відсутність прозорого регулювання та бюрократизацію.

Основними завданнями для покращення стану аграрного сектору стосовно державної політики можна визначити такі: подальша диверсифікація діяльності підприємств, що зайняті в сфері сільського господарства; визначення тих механізмів, технологій та інструментів, що дають змогу досягти найбільш результативного використання ринку землі та систем зрошення; зменшення державного втручання для посилення ринкової свободи суб'єктів господарювання; стимулювання, створення та підтримки розвитку кластерних та кооперативних форм взаємодії гравців аграрного ринку.

Наступною сферою, яка потребує удосконалення, є інфраструктура. На сучасному етапі потребують вирішення такі питання: доступ до фінансової та страхової системи, отримання високоякісної освіти та деградація земельних ресурсів. Задля вирішення інфраструктурного питання пропонується: створення кредитної лінії для аграрних кооперативів, тобто розширення переліку інструментів державної підтримки сільськогосподарських кооперативів, спрощення умов доступу виробників до програм державної підтримки, створення механізмів для кредитування під заставу землі та речових прав на землю. Такі механізми потрібні насамперед для того, аби з'явилась можливість прирівняти закордонні фінансові інституції до комерційних банків у праві надавати кредити під заставу землі та права на землю. Реалізація такого проекту передбачає також удосконалення та уточнення вітчизняної нормативно-законодавчої бази з приводу процедури обігу переважного права орендаря на придбання земельної ділянки.

Важливим інфраструктурним зрушенням буде заохочення страхування підприємств аграрного сектору. Задля підвищення базового рівня захищеності агровиробників від незалежних від них факторів виробництва (насамперед природних) доцільно буде встановити ефективний і раціональний механізм стимулювання з боку держави відповідних напрямків агровиробництва шляхом належного забезпечення підтримки страхування; зменшення витрат

агровиробників на оплату страхових платежів при страхуванні сільськогосподарської продукції.

Також важливими елементами аграрної інфраструктури, які потребують модернізації є системи зрошення та, власне, земельні ресурси. Задля поліпшення ситуації з системами іригації потрібно досягти таких цілей: інвентаризувати існуючу інфраструктуру, збільшити державні інвестиції в зрошувальну інфраструктуру, запровадити систему підтримки суб'єктів, які використовують зрошення, створити законодавчі та організаційні підстави для виникнення організацій водокористувачів, впровадити прозору та соціально прийнятну систему формування тарифів. Щодо земельних ресурсів, потрібно провести систематичні спостереження за показниками родючості ґрунтів та їх якістю, запровадити супутниковий моніторинг; забезпечити корегування технологій вирощування культур з урахуванням результатів GPS-навігації та агротехніки.

GPS-контроль дозволяє здійснити багато з того, що ще недавно здавалося неймовірним. Використовуючи дану систему, можна контролювати багато параметрів, серед яких:

- місце розташування та маршрути пересування всієї техніки;
- витрати палива в русі, витрати палива під час стоянок, витрати палива під час виконання робіт на полях, витрати палива на 1 гектар обробленої площі і т.д.;
- час в'їзду і виїзду з поля, час простоїв і виконання польових робіт;
- площа оброблених ділянок полів;
- нанесення карти полів або імпорт їх з інших картографічних програм;
- ведення обліку історії обробки полів, чергування сільськогосподарських культур;
- автоматична ідентифікація навісного обладнання і визначення виду виконуваних робіт;
- автоматична ідентифікація водіїв для обліку часу робіт;

- проведення оцінки робіт для попереднього розрахунку вартості виконаних робіт;
- порівняння запланованих польових робіт з фактично виконаними [42].

Також важливими завданням є покращення освітньої бази, створення дорадчої платформи надання практичної допомоги аграріям.

Наступним вдосконаленням є доступність матеріально-технологічних засобів. Нинішній стан забезпечення виробників сучасними технологіями можна охарактеризувати як низький, цифрові рішення впроваджені лише частково. [35]

Задля більшої озброєності вітчизняних виробників сучасним обладнанням пропонується розробити програму впровадження технологій в агросектор за допомогою державної підтримки, розробити програмне забезпечення для кооперативів (поліпшення взаємодії між учасниками, стандартизація процесів, облік та планування, навчання, користування базами знань). Ще одним кроком для підвищення ефективності аграрного сектору є створення мережі метеостанцій із щільним покриттям та прийнятою для моделювання точністю даних з рахунок долучення існуючих метеостанцій до приватного сектору.

Доволі важливими матеріалами для сільського господарства є насіння та корми. Пропонується забезпечити заохочення вітчизняних селекціонерів до виведення нових видів насіння, створення системи простежуваності в галузі насінництва та контролю обігу насіння. Щодо тваринництва, то важливою задачею є забезпечення розвитку дорадчих програм для збільшення поінформованості дрібнотоварних виробників про переваги використання збалансованих комбікормів, налагодження системи постачання комбікормів до місця вирощування тварин. [35]

Задля підвищення прибутковості сектору пропонується забезпечити часткове відшкодування інвестиційних витрат, пов'язаних за переходом на вирощування високомаржинальних культур, забезпечити податкове стимулювання виробників високомаржинальних культур, імплементувати

цифрові системи простежуваності якості продукції, направити податкові надходження від продажу високомаржинальних культур на подальший розвиток цієї галузі, підвищити обізнаність виробників щодо перспектив вирощування високомаржинальних культур, затвердити обсяг державної підтримки садівництва та виноградарства. Задля підвищення якості продукції пропонується перехід на органічну продукцію, у зв'язку з цим пропонується часткове відшкодування втрат, пов'язаних з перехідним періодом, збільшення обсягу земель з органічним статусом, розроблення програми фінансової та дорадчої підтримки виробників органічної продукції.

У сфері тваринництва пропонується зупинити скорочення поголів'я свиней та великої рогатої худоби, відновити їх зростання. Змінити структуру виробництва за рахунок збільшення худоби в організованому секторі, покращити якісний склад поголів'я шляхом здешевлення придбання племінних ресурсів. Стимулювати збільшення продуктивності, проводити ідентифікацію тварин, відшкодовувати певну часту видатків на будівництво тваринницьких ферм і комплексів. Також потрібно збільшити частку надходження на переробку молока. В цьому сенсі, необхідно розробити та реалізувати заходи щодо запобігання фальсифікації молочних продуктів в Україні, посилити нагляд з боку компетентних органів за дотриманням регламентів та показників безпечності в сировині молочної продукції. [35]

Також важливим питанням є популяризація української продукції. Задля цього пропонується забезпечити державну підтримку участі виробників у міжнародних організаціях, ярмарках, виставках, а також забезпечити просування брэнда українського продукту на зовнішніх ринках. У відношенні експортної продукції цілями є налагодження сертифікації та узгодження вітчизняних норм з країнами-імпортерами, вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення експортної діяльності сільськогосподарських кооперативів та об'єднань. Також важливою задачею є налагодження торговельних зав'язків з ключовими країнами на цільових ринках збуту, передбачити державну підтримку сільськогосподарських підприємств та

кооперативів, які здійснюють експортну діяльність, компенсувати логістичні витрати малим виробникам, які знаходяться на ранній стадії збуту продукції на зовнішні ринки.

Очікується, що означені дії призведуть до налагодження продуктивної співпраці постачальника та споживачів продукції, українська переробна продукція буде конкурентоспроможною та користуватиметься попитом за кордоном, на світовому ринку переважатимуть українські товари із високою доданою вартістю, відбудеться повноцінна цифровізація процесів на аграрних підприємствах, прогресивні технологічні рішення буде інтегровано в діяльність більшості підприємств, а аграрії максимально ефективно використовують ресурси. Вирішення означених питань призведе до сталого та всебічного розвитку сільського господарства через максимізацію економічного ефекту від впровадження сучасних технологій (системи іригації), підвищення якості продукції, підвищення інвестиційної привабливості; суттєвого зменшення тіньової частки ринку; реалізацію та набуття нових конкурентних переваг (через взаємодію гравців ринку в формі кластерних та кооперативних об'єднань).

Висновки до розділу 2

1. В другому розділі проаналізовано можливості поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України. Основною формою міжнародного співробітництва є торгівля, Україна саме за рахунок свого потужного сільськогосподарського експорту, займає лідируючі позиції в ній. Українська сільськогосподарська продукція користується попитом серед значної кількості країн світу, основними торговельними партнерами України є такі країни як: ФРН, Польща, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Індія, Єгипет, Туреччина. Окрім нарощування товарообігу, міжнародне співробітництво України опосередковане в залученні іноземних інвестицій, науково-технічному співробітництві, співпраці в галузі рослинництва, спільних із компетентними органами іноземних партнерів

дослідженнями, випробуваннями та виведенням нових сортів насіння, співпраці в сфері охорони виведених та існуючих сортів; в галузі тваринництва така співпраця виражена в узгодженні ветеринарних, фітосанітарних та санітарних вимог торгівлі продукцією.

2. Розглянуто державне регулювання та заходи щодо підтримки діяльності підприємств сільського господарства. Основною метою державного регулювання вбачається коригування економіки та запобігання кризовим явищам задля ефективного функціонування ринкового механізму сільського господарства, забезпечуючи рівноправну конкуренцію, доступ підприємців сектору до ринків збуту та ресурсів. Основними ж напрямками державної підтримки вітчизняних товаровиробників є: впровадження доступних кредитних ресурсів, заснування спеціальних програм підтримки підприємців малого та середнього бізнесу (фінансової, інформаційної та консультаційної), підготовка і перепідготовка кадрів. Важливим елементом державної підтримки також є забезпечення заходів щодо підтримки родючості ґрунтів, закладання багаторічних насаджень та догляд за ними та розвиток рослинництва і тваринництва.

3. Запропоновано шляхи активізації розвитку пріоритетних галузей економіки України. Вітчизняний аграрний сектор, при належному рівні розвитку, може стати фундаментом для забезпечення сталого розвитку інших галузей виробництва та промисловості. Задля подальшого підвищення ефективності діяльності сектору пропонується проводити реформи в таких сферах: державна політика, інфраструктура, матеріально-технічні засоби, виробництво. Основними діями, що вплинуть на збільшення ефективності функціонування сільського господарства: створення кредитної лінії для аграрних кооперативів, розвиток страхування сільськогосподарських підприємств, спрощення умов доступу товаровиробників до програм державної підтримки, заохочення підприємців до виробництва товарів з високою доданою вартістю, розвиток зрошувальних систем та в цілому модернізація матеріально-технічної бази, підготовка та перепідготовка кадрів.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу зроблено такі висновки:

1. Серед основних пріоритетів розвитку економіки України є розвиток однієї з галузей аграрного комплексу, а саме – сільського господарства. Продукція сільського господарства – гарантія забезпечення населення якісним харчуванням в достатній кількості, адже основною функцією сільського господарства є провадження такої надважливої складової існування людини, як продовольча безпека. Окрім цього, підприємства сільського господарства є активними учасниками економічного життя, адже вони – виробники і споживачі товарів і послуг, продукція сільськогосподарських підприємств використовується як сировина для переробних галузей, підприємства сільського господарства працевлаштовують значну кількість населення. Вказані чинники дозволяють сільськогосподарській галузі посідати одне з чільних місць в списку пріоритетів розвитку української економіки.

2. Визначено основні особливості сільського господарства, серед яких: сезонність виробництва, задіяння у процесі виробництва живих біологічних істот, залежність продукції та прибутку від кліматичних умов, що призводить до певної невизначеності, долати яку підприємці мають, спираючись не лише на економічні закони, а й на закони природи; самовідтворюваність, тобто можливість використовувати у подальшому виробництві власну продукцію. Одною з основних особливостей вітчизняного сільського господарства є його надважливість для економіки України (забезпечення продовольчої безпеки, працевлаштування населення, надходження іноземної валюти від експорту).

3. Серед проблем, які постають перед суб'єктами, задіяними в галузі сільського господарства, можна виокремити низьку якість управління сільськогосподарською діяльністю, що потребує впровадження сучасних програм, стратегій та методів управління. Наступною проблемою є нестача кваліфікованих кадрів у сфері сільськогосподарського виробництва, яка виникає внаслідок таких чинників як трудова незворотна міграція, природний

рух населення та низька привабливість сектору для молоді. Найважливішою проблемою є структура українського виробництва та експорту аграрного сектору, адже нині переважає сировина або товари з низькою доданою вартістю.

4. Проаналізовано основні напрями поглиблення міжнародного співробітництва в рамках пріоритетів розвитку економіки України. Серед основних напрямів міжнародного співробітництва: нарощення товарообігу, залучення іноземних інвестицій, співпраця в науково-технічній сфері, обмін досвідом (консультаційні та інформаційні форми співпраці в сфері рослинництва та тваринництва), розвиток екологічного землеробства, співпраця в сфері охорони та збереження родючості ґрунтів, розвиток міжнародних B2B заходів. Україна за рахунок власного сільськогосподарського експорту посідає в міжнародній торгівлі провідні позиції, вітчизняна продукція користується попитом у багатьох країнах світу, в даній формі співпраці залучені країни, які одночасно є основними споживачами української сільськогосподарської продукції, а саме: ФРН, Польща, Китай, Об'єднані Арабські Емірати, Індія, Єгипет, Туреччина.

5. Сільське господарство потребує державної підтримки, зважаючи на особливості вітчизняного аграрного сектору, а саме: його вразливість перед природними умовами; невизначеність, що виникає через сезонність виробництва. Основними заходами щодо забезпечення такої підтримки вбачаються: надання дотацій, пільг та преференцій для вітчизняних підприємців сільського господарства. Важливим аспектом підтримки державою аграрного сектору будуть заходи, направлені на збереження та захист орних земель, закладання та догляд за багаторічними насадженнями.

6. В роботі запропоновано такі шляхи активізації розвитку сільського господарства як: реформування та модернізація державної політики, виробничої та управлінської інфраструктури, залучення та впровадження експлуатації сучасного матеріально-технічного забезпечення в процес виробництва. Невід'ємними елементами симулювання розвитку

сільськогосподарських підприємств є модернізація технічного арсеналу (впровадження сучасних систем зрошення та електронного контролю), підготовка (перепідготовка) кадрів, створення та забезпечення функціонування консультаційних програм для товаровиробників, впровадження кредитних ліній для аграрних товаровиробників та полегшення доступу до них, заохочення підприємців до страхування бізнесу задля запобігання ризиків, забезпечення вільного доступу підприємців до цільових ринків збуту та заохочення підприємців до переходу на виробництво товарів з високою доданою вартістю, часткова компенсація витрат.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович І. Інноваційні інструменти комплексу маркетингу підприємств АПК. URL: <https://docplayer.net/84140562-Naukoviy-visnik-hersonskogo-derzhavnogo-universitetu.html>. (дата звернення: 03.05.2022).
2. Аграрна політика та земельні відносини: підручник. Г.М. Калетнік, І.В. Гончарук, Т.В. Ємчик, С.М. Лутковська Вінн. нац. аграр. ун-т. Вінниця: ВНАУ, 2020. 307 с.
3. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування. Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна». URL: <http://newukraineinstitute.org> (дата звернення 03.05.2022).
4. Агропромисловий комплекс України. 2014. Економіко-правова бібліотека URL: <http://www.vuzlib.su/rps/210.htm> (дата звернення 03.05.2022).
5. Агропромисловий комплекс: правові питання / [В.І. Семчик, П.Ф. Кулинич, О.О. Погрібний, В.О. Олійник]; за ред. Ю.С. Шемшученка. К.: Урожай, 1992. 192 с.
6. Бондаренко В. М., Гонтарук Я. В., Аналіз стану та перспектив розвитку АПК України. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. № 2(26), 2021. с. 86-98.
7. Босак А. О., Мустафаєва Л. А. Поточний стан та перспективи розвитку АПК України: пошук нових ринків збуту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. с. 48-54.
8. Гойчук О.І. Продовольча безпека: моногр. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
9. Дикань В.Л. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах зміни світових центрів економічної та політичної влади. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, №. 41, 2013. с. 11-16.
10. Економіка сільського господарства: Навчальний посібник. С. М. Рогач, Н. М. Суліма, Т. А. Гуцул, Л. В. Ярема. Київ: ЦП "Компринт", 2018. 517 с.

11. Закон України "Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001 - 2004 років" від 18.01.2001 р. № 2238'III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2238'14> (дата звернення 10.04.2022).
12. Засоба, С. М. Поточний стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 2. С. 402-409.
13. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1 (59). С.108-112
14. Іванух Р. А. Дусановський С. Л. Білан Є. М. Аграрна економіка і ринок Тернопіль: "Збруч", 2003. 305 с.
15. Кваша С.М. Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку. К.: ЗАТ НІЧЛАВА, 2000. 252 с.
16. Коваленко О.В., Коткова Н.С. Інноваційно-інвестиційне забезпечення технічної модернізації як основа зростання конкурентоспроможності харчової промисловості. *Продовольчі ресурси*. 2020. № 14. С. 230 - 240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pr_2020_14_26 (дата звернення 01.02.2022).
17. Коденська М.Ю. А.В. Єремєєва Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 14 - 21.
18. Маргасова В. Г., Акименко О. Ю. Вихід вітчизняних підприємств на європейський ринок в умовах посилення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 3 (15). С. 7-14.
19. Мармуль Л.О. Основні проблеми ефективного функціонування харчової промисловості України: рецензія. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 128 -131. URL: [https://books.google.com.ua/books?id=nu9tBg\\$AAQBAJ&lpg=PP1&hl=uk&pg=PP1#v=thumbnail&-q&f=false](https://books.google.com.ua/books?id=nu9tBg$AAQBAJ&lpg=PP1&hl=uk&pg=PP1#v=thumbnail&-q&f=false) (дата звернення 03.05.2022).
20. Методичні рекомендації до виконання випускної кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка» денної форми навчання [Електронний ресурс] / уклад. Гуткевич С.О., Каїра Л.Г. К.: НУХТ, 2021. 41 с.

21. Микитюк В.М., , О.В. Скидан. Формування продовольчої безпеки в Україні: Регіональний аспект. Житомир : ЖДАУ, 2005. 248 с.
22. Михайлов М. Г. Основні пріоритети державної підтримки розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 1. с. 53 - 59.
23. Месель-Веселяк В. Я. Виробництво зернових культур в Україні: потенційні можливості. *Економіка АПК*. 2018. № 5. с. 5 – 14.
24. Новаковська І.О. Економіка землекористування: навч. посіб. К.: Аграрна наука, 2018. 400 с.
25. О. В. Крисальний . Агропромисловий комплекс (АПК) // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн]. НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=42602 (дата звернення: 06.05.2022)
26. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наук. доп. / За заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
27. Осецький В.Л., А.М. Прилуцький Пріоритетні напрямки державного регулювання аграрного ринку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. 2013. Вип. 146. с. 56 - 60.
28. Особливості аграрного сектора в національній економіці. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2729>. (дата звернення 03.04.2022).
29. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 25.05.2022).
30. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення 25.05.2022).
31. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/old/?lang=uk-UA> (дата звернення 25.05.2022).
32. Охріменко І.В. Аналіз аграрного ринку на основі модельних підходів. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 6. с. 29 - 32.

33. Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*. 2017. Т. 19, № 76. с. 47 - 55.
34. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV : станом на 7 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 09.04.2022).
35. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 : станом на 16 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text> (дата звернення: 09.04.2022).
36. Проект Закону України "Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України" Проект Закону України від 03 листопада 2015 URL: <https://minagro.gov.ua/ua/npa/proekt'zakonu'ukraini'pro'stimulyuvannya'rozvit'agropromislovogo'kompleksu'ukraini> (дата звернення: 09.04.2022)/
37. Пугачова К.М., Шеремет О.О. Зовнішньоторговельні відносини України з ЄС. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 85–90.
38. Регіональна економіка: підручник. За ред. Є.П. Качана. К.: Знання, 2011. 670 с.
39. Римар О. Г., Мазуркевич І. О. Проблеми та перспективи розвитку харчової промисловості України. *Економіка та держава*. 2021. № 3. с. 66 - 70.
40. Семененко Д. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій до економіки України / Д. Семененко URL : www.masters.donntu.edu.ua (дата звернення: 15.04.2022)
41. Семенчук І.М., Мала К.Ю. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. *Агросвіт*. 2019. № 4. с. 56 - 61.
42. Сільське господарство в Україні | DLF attorneys-at-law. DLF attorneys-at-law | Ukrainian Law Firm. URL: <https://dlf.ua/ua/silске-gospodarstvo-v-ukrayini/> (дата звернення: 03.05.2022).

43. Скопенко Н. Основні напрями подолання негативних тенденцій розвитку АПК України. URL : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/294/283> (дата звернення: 09.04.2022)
44. Словник української мови. В 11 т. / гол. рел. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970 - 1980. Т. 8. 927 с.
45. Стан галузей АПК. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL:[https://agro.me.gov.ua/ua/investoram/monitoring\\$stanu\\$apk/stan\\$rozvitk u\\$apл/stan\\$galuzej\\$apk](https://agro.me.gov.ua/ua/investoram/monitoring$stanu$apk/stan$rozvitk u$apл/stan$galuzej$apk) (дата звернення 03.04.2022).
46. Ткаченко Ю.В., Ю.В. Громоздова Продовольчий аспект - найважливіша складова життєвого рівня населення. Формування ринкових відносин в Україні. 2006. № 12. с. 152 - 155.
47. Фурман І. В., Гонтарук Я. В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. с. 80 - 87.
48. Хірівський Р., Содома Р., Клебан О., Устиновська Т. Стратегія розвитку АПК України в умовах посилення міжнародної конкуренції. *Розвиток маркетингу в АПК*. с.184 - 191.
49. Черемісіна С. Г., Россоха В. В. Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права в умовах сучасних викликів", 25 серпня 2021 р., м. Полтава, Україна : збірник тез доповідей / Центр фінансово-економічних наукових досліджень. Полтава : ЦФЕНД, 2021. с. 19 - 20.
50. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2002. 208 с
51. Шебаніна О. В. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК: монографія / Шебаніна О. В. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 368с.
52. Шишпанова Н. О. Напрями державної політики щодо підвищення якості життя у сільській місцевості. 2015. с. 148-151.

ДОДАТКИ

Додаток А

ДИНАМІКА ТОРГІВЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ
ПРОДУКЦІЄЮ

Таблиця А.1

Динаміка торгівлі сільськогосподарською продукцією в 2015-2020 МР

Культура	Кількість, тис. тонн	Вартість, тис. дол. США	Культура	Кількість, тис. тонн	Вартість, тис. дол. США
2015/16 МР			2016/17 МР		
Пшениця	16927.8	2676471	Пшениця	17553.4	2685758
Ячмінь	4411.8	707079	Ячмінь	5355.6	747330
Кукурудза	17404.4	2668108	Кукурудза	20712.4	3208316

Культура	Кількість, тис. тонн	Вартість, тис. дол. США	Культура	Кількість, тис. тонн	Вартість, тис. дол. США
2017/18 МР			2018/19 МР		
Пшениця	17154.6	2832013	Пшениця	15579.3	3010780
Ячмінь	4289.3	641524.0	Ячмінь	3560.2	686326
Кукурудза	17770.3	2856959	Кукурудза	29828.1	4846543

Культура	Кількість, тис. тонн	Вартість, тис. дол. США
2019/20 МР		
Пшениця	20521.4	3728550
Ячмінь	4984.4	838231
Кукурудза	30318.3	4985587

Джерело: [29]